

het curiale legitimisme. Zij hebben echter niet kunnen voorkomen dat de luid beleden liefde voor de paus tot politieke pasmunt werd in het conflict tussen ruziënde katholieke vooruitstrevenden en conservatieven. Zo werd de concrete invloed van Rome op ideologisch terrein directer dan zij wenselijk achtten.

Een laatste conclusie mag zijn dat de mobilisatie voor de 'paus-martelaar' de Nederlandse katholieken een kristallisatiepunt heeft geboden voor groepsbewustzijn en saamhorigheidsgevoel en daarmee van belang is geweest voor hun emancipatieproces. Het is een vreemde paradox dat de deelname aan de internationale beweging tot ondersteuning van de paus tegelijk hun zelfbewustzijn als Nederlanders versterkte, maar de toch al aanwezige neiging tot isolatie aanscherpte. Het beeld van de paus als gevangene in een belegerde vesting vanwaar hij zijn banbliksems naar de vijandige buitenwereld slingerde, mag in dit opzicht symbolisch heten. De opvolging van Pius IX door Leo XIII is van belang geweest voor een uitweg uit deze doodlopende weg. Het open en tegelijk offensieve ultramontanisme dat onder zijn pontificaat baanbrak, bood de katholieke voorman Schaepman de kans de doorbraak van de Nederlandse katholieken in het nationale leven te voltooien.

BIJLAGEN

I. *De paus in het dagblad De Tijd, 1846-1871*

Bron: J.W.M. Peijnenburg, *Judocus Smits en zijn TIJD* (Amsterdam, 1976), deel II, bijlage II: chronologische inventaris van de hoofdartikelen verschenen onder verantwoordelijkheid van hoofdredacteur Smits.

In onderstaande overzichten zijn de hoofdartikelen verwerkt die, blijkens de inhoudsaanduiding door Peijnenburg, betrekking hebben op de paus in het algemeen, diens positie als hoofd van de Katholieke Kerk en als soeverein van de Pauselijke Staat, de Romeinse kwestie, de politiek van Italiaanse staten, het koninkrijk Italië en de overige Europese staten ten aanzien van de genoemde punten en de reactie van de katholieken in Europa en speciaal in Nederland. Omdat deze selectie is gemaakt op basis van een uiterst summiere beschrijving, is het niet uitgesloten dat onderzoek van de krant zelf tot hogere aantallen zou leiden. Het overzicht van Peijnenburg eindigt midden 1872, bij het overlijden van Smits.